

**DORIVOR OQ KARRAK (RASTOROPSHA) O‘SIMLIGINING
YETISHTIRISH TEXNOLOGIYASI, BIOLOGIYASI, SHIFOBAXSH
XUSUSIYATLARI VA SOHALARDA QO‘LLANILISHI**

FDU dotsenti., q.x.f.n. M.A. Mirzayeva,

1-kurs magistranti I.A.Nishonova.

Annotatsiya: Ushbu maqolada dorivor rastoropsha o‘simligining tarqalishi, morfologiyasi, biologik xususiyatlari, tuzilishi, dorivorligi, xalq xo‘jaligidagi ahamiyati, yetishtirish texnologiyasi, kimyoviy tarkibi haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Аннотация: В статье приведены сведения о распространении, морфологии, биологических свойствах, строении, лечебных свойствах, хозяйственном значении, технологии выращивания и химическом составе растения расторопши лекарственный.

Abstract: The article provides information about the distribution, morphology, biological properties, structure, medicinal properties, economic importance, cultivation technology and chemical composition of the medicinal milk asparagus plant.

Kalit so‘zlar: Dorivorlik xususiyati, kimyoviy tarkibi, tur, turkum, ekish muddati, ko‘paytirish, hosildorlik, kasallik, xom-ashyo, ziravor, farmosevtika, ko‘paytirish.

Ключевые слова: Лекарственное свойство, химическая состав, вид, род, период посадки, размножение, урожайность, болезнь, сырье, специи, фармацевтические препараты, способ размножения.

Key words: Medicinal property, chemical part, type and genus, planting period, propagation, productivity, disease, raw materials, spices, pharmaceuticals, propagation method.

Kirish. Yildan yilga aholi soni ortib borayotganligi sababli dorivor, hushboy ziravor, oziq-ovqat o‘simliklari xom-ashyosinining xilma-xilligini

ko'paytirish talab etilmoqda. Shu bilan birga aholi talabini qondirish maqsadida tabiiy dori–darmon vositalari, yangi turdagi oziq-ovqat mahsulotlarining 60-65 foizini dorivor o'simliklar xom-ashyolaridan olingan preparatlar tashkil etib, bugungi kunda jahon bo'yicha dorivor, oziq-ovqatbop, hushbo'y ziravorlik xususiyatlarini saqlovchi o'simliklarni yetishtirish, ko'paytirish hamda plantatsiyalarini tashkil etib, ishlab chiqarishga jalb etishga alohida e'tibor berilmoqda.

Yetishtirish texnologiyasi. Markazning asosiy maqsadi eksportbop va importbop o'rnini qoplaydigan mahalliy va introduksent dorivor o'simliklar turlarini respublikamiz tuproq va iqlim sharoitida keng ko'lamdagi plantatsiyalarini tashkil etish, plantatsiyalarda agrotexnika tadbirlarini amalga oshirish va hosilni yig'ib-terish davrida ilmiy jihatdan maslahatlar va tavsiyalar berish, ilmiy tadqiqotlarda tajribada sinab ko'rilgan yangi turdagi dorivor o'simliklar plantatsiyalarini tashkil etish uchun takliflar kiritish. Dorivor o'simliklar sohasida yangi ilmiy ishlarni tayyorlash, amalga oshirish, tavsiyalar ishlab chiqish va doimiy ravishda dorivor o'simliklarni o'stirish hamda ko'paytirish sohadagi ilmiy salohiyatini, ishlab chiqarish bilan intergrallash belgilandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 20-apreldagi "Respublikada kovrak plantatsiyalarini tashkil etish va ularning xom-ashyosini qayta ishlash hajmlarini ko'paytirish hamda eksport qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3617 qarori. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 10-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq tabobatini rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4668 sonli qarori. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 10-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq tabobatini rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PQ-4668 sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 20-apreldagi "Respublikada kovrak plantatsiyalarini tashkil etish va ularning xom-ashyosini qayta ishlash hajmlarini ko'paytirish hamda eksport qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3617 Qarori, Apiaceae, Qizil kitob, E.P. Korovin, fitoterapiya, fitoprofilaktika, Abu Ali Ibn Sino, monokarp, polikarp, sympodial,

yelim-smola, mezkarp, tefestrol, penoferol. Ali Ibn Sino aytganidek “Dori-darmonlarni tabiatdan izlang, inson izlayotgan narsani u allaqachon yaratgan.

Biologik xususiyati. Hayotiy shakli bir (madaniylashtirilgan formalarida) yoki ikki yillik tikanli o‘simlikning bo‘yi 1-1,5 metrga yetadi. Poyasi oddiy yoki shoxlangan, tikansiz. Barglari poyada ketma-ket o‘rnashgan, ellipssimon, chetlari o‘yilgan, yirik (uzunligi 80 sm gacha boradi). Barg cheti va uning orqa yuzasidagi tomirlarida bo‘ylab sarg‘ich tikanchalar o‘rnashgan. Barg plastinkasi yashil yaltiroq, yuzasida oq dog‘lari bor. Gullari to‘q qizil, pushti yoki oq rangda bo‘lib, yirik sharsimon yakka savatchada yig‘ilgan. Gulining atrofini tikanli bargchalar o‘rab turadi. To‘pgulning gulo‘rni qalin tuklar bilan qoplangan. Barcha gullari ikki jinsli, naysimon. Iyul, avgust oylarida gullaydi. Mevasi doncha shaklida bo‘ladi.

Shifobaxsh xususiyatlari. Qadimdan rastropsha jigar, o‘t pufagi kasalliklarini davolashda qo‘llanib kelingan hamda har qanday zaharlanishga qarshi eng kuchli vosita sifatida tavsiya etilgan. 2000 yil oldin qadimiy greklar rastropsha urug‘laridan jigar kasalliklarini davolashda foydalanishgan. Rastropsha tarkibida inson organizmi uchun eng kerakli bo‘lgan 200 xil modda, vitaminlar-A, V, D, Ye, K, F, rux, mis, selen bor. Rastropsha kuchli antioksidant, turli toksinlar va zaharlarni yo‘qotadi. Uning tarkibidagi silimarin jigar hujayralarini qayta tiklaydigan va uni himoya qiladigan dunyodagi yagona tabiiy modda. Rastropsha jigarni sirroz, toksik va virusli gepatit kasalliklaridan himoya qilishda va uni davolashda dunyodagi eng yagona o‘simlik. Rastropsha-jigar hujayralarini tiklovchi hosiyatga ega dunyodagi yagona o‘t. Organizmni tabiiy immunitetini, aqliy, jismoniy, jinsiy quvvatini oshiradi. Moddalar almashinuvini yaxshilaydi, yurak, jigar, bellarda yog‘ to‘planishining oldini oladi, keraksiz yog‘larni eritadi, ortiqcha semirib ketishdan saqlaydi. Eng afzali-barcha a‘zolarga (yurak, jigar, buyrak) kuch-quvvat baxsh etib, beozor ozdiradi. Turli shamollashlar, shishlar hosil bo‘lishining (gripp, prostatit, ayollar shamollashlari,

adenoma, mioma, grija) oldini oladi, adabiyotlarda turli shishlarning (adenoma, mioma, grija) hatto katta hajmdagilari shimilib ketganligi yozilgan. Qandardining oldini oladi va eng bebaho davosidir. Qon tomirlar mustahkamligini oshiradi, infarkt, insultni oldini oladi. Ekzemalar, qiyin bitadigan yaralar, kuyish (ojogi), vena qon tomirlarini kengaytirishda, izlar, chandiqlar shimilib ketishida, terilar yosharishida ishtirok etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abu Ali ibn Sino. Tibbiyot fanining kanoni. Saylangan nal bo‘limlari. Soat 3 da (tuzuvchilar: Karimov U.I., Xurshut E.U.). - Toshkent: MIKO.-Fan, 1994.-1 soat-400 bet, 2 soat-360 bet, 3 soat-232 bet.
2. Turkiya Respublikasi gi vazirligi hamda “Denizbank” hamkorligida tayorlangan “100 ta kitob” issiqlik sifatida berilgan.
3. Askerov A. Shafran.-Boku: Azerneshr, 1934.-113 b.
4. Garagesov T.G., Gasimov K.G., Serkerov S.V., Novruzov. E.N., Murodov P.Z., Shaxmuradov I.A. Bio-tadqiqot strategiyasi Absheron za’faron populyatsiyasi (*Crocus sativus L.*) // AMEA-ning Xəbərlari (biologiya va tibbiyot elmlari), 2017. - Cild 70. № 2.-164-173-betlar.
5. Мирзаева М. А. Акрамов ШШУ Биология сортов сахарной свеклы, вредителей, болезней и способы борьбы с ними //Universum: технические науки.-2020.- №. 11-3.-С. 80.
6. Маматожиев Ш. И., Мирзаева М. А., Шокирова Г. Н. Влияние технологии допосевной обработки на содержание влаги в почве //Universum: технические науки.-2021.-№. 6-3 (87).-С. 46-49.
7. Мирзаева М. А. Акрамов ШШУ Биология сортов сахарной свеклы, вредителей, болезней и способы борьбы с ними //Universum: технические науки.-2020.-№. 11-3.-С. 80.
8. Мирзаева М. А. Методы сушки винограда //Universum: технические науки. – 2020.-№. 5-2 (74).-С. 21-23.

9. Абдукаримова Д. Н., Мирзаева М. А. Исследование Структуры, Составов И Физико-Химических Свойств Ингредиентов Для Разработки Композиционных Химических Препаратов //Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science.-2021.-Т. 2.-№. 12.-С. 323-328.